

Musiikin maisemat

KNIGHT, DAVID B. (2006). *Landscapes in music. Space, place, and time in the world's great music*. 244 s. Rowman & Littlefield, Lanham.

Kesämökkiläisen kiireettömässä arjessa Kokkolan ulkosaaristossa sain tervetulleen muistutuksen siitä, että tiede voi tarjota informaatiotulvan ohessa esteettisiä elämyksiä. Tähän multimediaesitykseen tarvittiin autereinen rantakallio, pittoreski merimaisema ja musiikkimaantieteellistä luettavaa. Maiseman lisäksi huomioni kiinnittyi meren monimuotoiseen äänikavalkadiin: Pohjanlahden tausta-

kohinaan, lähiulapalla etenevien aaltojen loiskeeseen ja pärskeeseen, rantaveden hiljaiseen solinaan ja liplatukseen. Samaan aikaan luin säveltäjien pyrkimyksistä vangita ”veden monien samanaikaisten sävelten synnyttämiä sointuja”, kuten kanadalainen säveltäjä Murray Schafer tuon äänimaiseman oivallisesti kiteyttää arvosteltavassa teoksessa (s. 52). Häkellyttävä kokemus.

Kanadassa eläkepäiviään viettävän kulttuurimaantieteilijän David Knightin teos on merkittävä omalla vaatimattomalla tavallaan. Se täyttää pienen tyhjän tilan maantieteen kivilinnan kellarissa. Teoksen voi luokitella

kulttuurista maantiedettä edustavaksi *musiikkimaantieteeksi*, *musiikin maantieteeksi* tai *geomusiikologiaksi*. Hedelmällisempää lienee kuitenkin keskittyä siihen, mistä on kyse – musiikin tutkimiseen maantieteellisestä näkökulmasta ja musiikin spatiaalisten ominaisuuksien tunnistamiseen ja määrittelemiseen. Tähän on yllättävän harva maantieteilijä tarttunut.

Kaikkien musiikkimaantieteellisten julkaisujen vaatimattomasta pinosta poimisi suurella todennäköisyydellä yhdysvaltalaisen tutkijan 1970–1980-luvulla laatiman artikkelin amerikkalaisen folkmusiikin leviämisreiteistä. Näitä musiikkimaantieteen ensiaskelia leimasi tarve todistella musiikin ”uskottavuutta” tutkimuskohteena, mihin diffuusio teoria tarjosi valmiit ja käyttökelpoiset työkalut.

Miksi musiikki on profiloitunut maantieteelliseksi tutkimuskohteeksi verkkaisemmin kuin muut universaalit kulttuurin tuotteet, kuten kieli- ja uskomusjärjestelmät tai kaunokirjallisuus? Päälimmäisinä syinä lienevät musiikin vaikeasti määriteltävä luonne ja akateeminen suhtautuminen populaarimusiikkiin ”toisarvoisena” kulttuurin tuotteena. Musiikin ja kielen merkkijärjestelmien yhteismitattomuus aiheuttaa myös ongelmia; nuotti ei vastaa kirjainta, soitto ei taivu sanaksi eikä melodiakulku virkkeeksi. Musiikintutkimus on yleensä voimakkaasti tulkinnanvaraista ja vaatii siksi tutkijalta uskallusta. Sanoitukset helpottavat tulkintaa huomattavasti, ja siksi musiikkimaantiede onkin painottunut vahvasti folk- ja populaarimusiikin tutkimukseen. Klassinen ja niin sanottu taidemusiikki ovat jääneet lähes huomiotta.

Musiikkimaantieteen sisältö on laajentunut, mutta Amerikka-keskeisyys on lieventynyt korkeintaan anglostrisyydeksi, tekstit ovat yhä artikkelimittaisia ja tutkimuskohteena on edelleen lähes poikkeuksetta folk- tai populaarimusiikki. Niinpä *Landscapes in music* on jopa urauurtava teos. Kyse on monografiasta, joka käsittelee klassista musiikkia – tai ”orkestraalista musiikkia”, kuten Knight itse sanoo. Hän tutkii, kuinka säveltäjät ovat saaneet inspiraationsa maisemista ja pyrkineet ilmentämään niitä sävellyksissään. Koska orkestraaliseen musiikkiin harvoin sisältyy lyriikkaa, on kirjoittaja perustanut tutkimuksensa säveltäjien haastatteluihin, sävellysten nimistöön ja omaan tulkintaansa. Teoksen vahvuus piilee siinä, kuinka Knight tuo *maiseman* käsitteen tutkimuksensa lähtökohdaksi ja keskittyy tutkimaan sävellysten suhdetta paikkaan. Tehtävä on vaikea, mutta Knight selviää siitä pääosin puhtain paperein.

Teoksen suurimpana ansiona pidän sitä, kuinka Knight hahmottelee maiseman käsitteen musiikin ja kielen yhteiseksi kommunikaatioperustaksi. Sama maisema voidaan ilmaista niin sävelin kuin sanoinakin. Hän näkee yhtäläisyyden runoilijoiden, kirjailijoiden, taidemaalarien ja maantieteilijöiden pyrkimyksissä; kaikki ilmentävät maisemaa omilla keinoillaan kuten säveltäjätkin. Laveaan maiseman käsitteeseen sisältyvät luonnonmaisemien lisäksi ”mielen maisemat”, kuten myyttien, kuoleman, selviytymisen ja sodan äänikuvastot.

Maisemakeskeisyydessä piilevät myös Knightin analyysin heikkoudet. Visuaalisten maisemien tavoin sävelmaisematkin suodattuvat subjektiivisen kokemuksen kautta. Sama maisema on mahdollista tulkita täysin eri

tavoin. Jos yksittäisestä sävellyksestä ei tiedä mitään, sen esittämän maiseman määrittäminen on äärimmäisen hankalaa. Yksi voi tulkita sävellyksen kertovan myrskystä, toinen sodasta, kolmas tulivuorenpurkauksesta. ”Oikean” tulkinnan tehdäkseen on tiedettävä esimerkiksi teoksen nimi tai säveltäjän motiivi. Tulkinnanvaraa jää enemmän kuin esimerkiksi maisemamaalauksessa. Knight tuo liiallisen tulkinnan ongelmat avoimesti esille.

Teoksensa aluksi Knight selvittää tutkimuksensa olennaisimmat käsitteet, lähtökohdat ja tavoitteet. Hän myös pohtii musiikin määrittelyä, tulkittamista, vastaanottamista ja ymmärtämistä. Tämän jälkeen siirrytään musiikkimaisemien pääteemoihin, joita on nimetty kuusi: (1) aika ja paikka (esimerkiksi vuodenajat, syntymä ja luominen); (2) vesi (meri, joki, myrsky); (3) yksittäiset ja yleiset maisemat (maaseutu, metsä, kaupunki); (4) kuvitellut ja myyttiset maisemat (eläinhahmot, esi-isät, nationalismi); (5) tarkoituksen etsiminen äärimmäisissä maisemissa (helvetti, tulivuoret, luonnonkatastrofit); sekä (6) kuolema, selviytyminen ja muistaminen (sota, voitto, suru, toivo). Kirjoittaja myös erittelee musiikin esittämisen ja kokemisen maisemia ja tiloja. Se, missä musiikkia kuunnellaan, vaikuttaa siihen, miten se koetaan ja miten sävellyksen maisema välittyy kuulijalle. Lopuksi Knight tiivistää musiikkimaantieteen neljä vuosikymmentä ytimekkääksi ja käyttökelpoiseksi pikahistoriikiksi.

Teoksessa miellyttää sen kepeä kieliasu. Knightin lennokka kirjoitustyyli ja paikoitellen jopa naiviutta lähentelevä intoilu ovat loistava esimerkki siitä, kuinka tutkimus puetaan sutjakkaaseen asuun perusteluiden tai tieteellisyyden kärsimättä. Kamari- ja sinfoniaorkestereissa patarumpalina pitkään soittanut kirjoittaja on selvästi tarttunut itselleen läheiseen aiheeseen. Kuinka huutomerkeillä varustetut innostuneet satkaukset keventävät lukukokemusta!

Knight on selvästi perehtynyt syvällisesti orkestraaliseen musiikin koko kirjoon, mutta laajakatseisuudella on myös kielteinen seurauksensa. Lukujen väliotsikointi on välillä hieman poukkoilevaa ja sirpaleista, vaikka teoksen ulkoasu ja rakenne ovat pääpiirteittäin kompakteja ja loogisia. Säveltäjiä ja teoksia luettellessaan Knight aiheuttaa esimerkkiähyä. Suomalaisittain mielenkiintoista on, että esimerkkien joukossa vilahtelevat Einojuhani Rautavaara, Selim Palmgren, Jukka-Pekka Saraste ja Uuno Klami. Knight kertoo myös Sibeliuksen sävellysten vaikuttaneen vahvasti niin muusikon uraansa kuin kirjan syntyynkin.

Landscape in music on ansiokas esimerkki maantieteellisen näkökulman erinomaisesta soveltuvuudesta musiikin tutkimukseen. Aiempi perehtyneisyys musiikki-termistöön syventäne lukukokemusta, mutta tarpeelliset käsitteet käydään tekstissä riittävästi tarkoin läpi. Suositelenkin teosta kaikille kulttuurisen maantieteen laajasta kirjosta kiinnostuneille sekä klassisen musiikin ystäville. Ja tietysti lukemiseksi mökkimaisemaan.

MATIAS KAREKALLAS

*Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*